

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

С. М. Куліш

**ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ У ПРОЦЕСІ
ПІДГОТОВКИ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ
КАДРІВ ХАРКІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
у ХІХ – на початку ХХ століття**

Монографія

Харків – 2013

УДК 303.82-057.4:378.4(477.54)"18/190"
ББК 74.58(4УКР-4ХАР)р
К 90

Рецензенти:

Віль Савбанович Бакіров – доктор соціологічних наук, професор, академік АН України, ректор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Віктор Юрійович Стрельников – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, культурології та історії Полтавського університету економіки і торгівлі;

Тетяна Петрівна Тянько – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету мистецтв та дошкільної освіти, завідувач кафедри музико-теоретичної та художньої підготовки Харківського педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 5 від 26 квітня 2013 року)*

*Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Полтавським національним педагогічним університетом імені В. Г. Короленка
(протокол № 11 від 25 квітня 2013 року)*

Куліш С. М.
К 90 Традиції та новації у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів Харківського університету XIX – початку XX ст. : монографія / С. М. Куліш. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 552 с.

ISBN 978-966-285-020-8

Монографія присвячена історичним аспектам становлення системи підготовки науково-педагогічних кадрів у Харківському університеті у XIX – поч. XX ст. Досліджено особливості формування в цих умовах викладацького корпусу університету. Приділено значну увагу суперечливому ставленню університетського середовища і тогочасного суспільства до навчання. Згадуються визначні вчені – В. Каразін, Д. Багалій, О. Потебня, М. Лавровський, І. Срезневський та інші, які внесли неоціненний вклад у розвиток вітчизняної науки і освіти.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів та широке коло читачів.

УДК 303.82-057.4:378.4(477.54)"18/190"
ББК 74.58(4УКР-4ХАР)р

ISBN 978-966-285-020-8

© Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2013
© Куліш С. М., 2013
© Будник О. В., макет обкладинки, 2013

ЗМІСТ

Вступ.....	5
Розділ 1. Історіографія, джерельна база дослідження.....	13
1.1. Історіографічний огляд проблеми.....	13
1.2. Аналіз джерельної бази	81
Розділ 2. Створення системи підготовки науково-педагогічних кадрів в університетах Російської імперії.....	107
2.1. Соціокультурні умови формування науково-педагогічного колективу Харківського університету	107
2.2. Тенденції розвитку системи підготовки та атестації науково-педагогічних кадрів	134
2.3. Результати реалізації програми підготовки викладацьких кадрів протягом другої половини XIX ст.....	175
2.4. Особливості виконання програми підготовки викладацьких кадрів на початку XX ст.....	214
Висновки до другого розділу.....	238
Розділ 3. Навчально-методична діяльність Харківського університету.....	243
3.1. Традиції та інновації при організації вступу абітурієнтів до університету (1804-1917 рр.).....	243
3.2. Становлення і розвиток навчально-методичної діяльності університету	265

3.3. Специфіка освітньої більшості Харківського університету в 1864–1917 рр.	303
3.4. Еволюція системи контролю знань студентів.....	332
Висновки до третього розділу.....	350
Розділ 4. Становлення і трансформація педагогічної підготовки в Харківському університеті.....	356
4.1. Особливості підготовки педагогічних кадрів протягом 1805 – кінця 50-х років XIX ст.	356
4.2. Організаційно-методичні засади підготовки педагогів в Харківському університеті протягом 60-х – 80-х років XIX ст.....	397
4.3. Теоретико-методологічний і практичний пошук оптимальної моделі університетської педагогічної освіти (90-ті рр. XIX ст. – 1917 р.).....	423
4.4. Елементи україністики в педагогіко-просвітницькій діяльності викладачів університету.....	454
Висновки до четвертого розділу.....	479
Післямова.....	483
Додатки.....	497

ВСТУП

За більш ніж 20 років існування незалежної України і в суспільстві, і на рівні урядових інституцій кристалізувалася думка щодо необхідності реформування системи освіти, включаючи й університети, відповідно до вимог часу та європейського досвіду. Участь України в Болонському процесі актуалізувала таке завдання. Громадська гуманітарна рада при Президентові України В. Ф. Януковичу 30 червня 2011 р. висловилася за розробку нової Концепції гуманітарної політики держави, де освітнім проблемам, безумовно, відводиться провідна роль. Про їхню важливість свідчить і прийняття III з'їздом працівників освіти України наприкінці жовтня 2011 р. Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 рр., де вагоме місце посіли питання вищої освіти та шляхів її реформування.

Важливі функції університетів, їхній вплив на середовище регіону підвищують увагу суспільства й влади до проблеми ефективності їхньої діяльності. Як відомо, згідно з Законом України про освіту від 17 січня 2002 р., вища освіта «забезпечує фундаментальну, наукову, професійну та практичну підготовку студентів». Втім, очевидно, що підготовка фахівців має відповідати не тільки сучасним науковим стандартам, але й стратегії розвитку країни. Реалізація такого завдання вимагає не лише пошук інноваційних заходів, моделювання сучасної системи викладання й виховання, відповідно до кращих світових досвідів, але й оптимального поєднання нових форм із усталеними традиціями. Співвідношення традицій та новацій – ця проблема дуже давня, але від цього не менш актуальна. Іноді прагнення до тра-